

Summary. Nadiya Chernukha. Integration unity of education and upbringing in modern educational space of institution of higher education. *The article of Ukrainian educationalist N. M. Chernukha reveals the main priorities of the integration unity of teaching and upbringing in modern educational space. It also trace genesis of integration processes in education, especially teaching and upbringing. The author underlines that integration unity of teaching and upbringing in today's educational environment of higher education institutions is the basis of personality successful socialization. According to the author, currently extremely relevant is the problem of effective interaction between teaching and upbringing in the modern university. The optimal correlation between the problems of education and upbringing – is the fundamental pedagogy problem at different times. It was detected that one of the most productive ways of understanding space-time and essential life dimensions is the integration processes in education, addressed primarily to the spiritual possibilities of human, personal's moral and ethical, artistic and aesthetic development, which is a significant and meaningful basis for successful self-realization of modern personality. One of the leading positions in the text highlights the importance of national education, which includes gaining of social experience by the younger generation and students, which was inherited by them with their spiritual heritage of the Ukrainian people. That is why priorities of Ukrainian education is concentrated on formation of personality, which realizes its belonging to the Ukrainian people and modern European civilization. Upbringing of the personality with democratic ideology, who respects civil rights and freedoms, traditions and cultures of the peoples of the world should be national, religious, linguistic choice of every human being. The integration unity of teaching and upbringing in modern educational environment institutions of higher education is a priority of modern educational space, the foundation of successful socialization of personality nowadays.*

Keywords: *integration, upbringing, personality, educational space, student, self-fulfillment, humanization, unity.*

УДК 378.147.091.33:364-43

Р. В. Чубук

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ КОМПЕТЕНТНІСНОЇ ПАРАДИГМИ

У статті розглянуто першочергові завдання щодо підвищення якості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у ВНЗ, проаналізовано засади поглибленого вивчення сутності поняття «якість освіти». Зазначено, що одним із показників забезпечення якості професійної підготовки фахівців є сформованість компетентності. Акцентовано увагу на тому, що компетентність передбачає не лише наявність загальнотеоретичних знань, але й знання можливих причин і наслідків конкретного впливу, рівень умінь і досвіду практичного використання цих знань під час здійснення професійної діяльності.

Ключові слова: *професійна підготовка, компетентність, мобільність, якість підготовки, готовність.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної вищої освіти висуваються нові вимоги до якості професійної підготовки фахівців, які відповідали б потребам ринку праці й міжнародним стандартам у сенсі конкурентоздатності, компетентності, мобільності, креативності. Наукова спільнота світу визнала, що якість освіти є беззаперечним пріоритетом розвитку світової освітньої політики в XXI ст., якій підпорядковані всі інші показники людського життя. Учені стверджують, що світ нарешті збагнув: у інформаційному суспільстві новітніх інноваційних технологій, якість освіти стає вирішальним чинником як людського розвитку взагалі, так і забезпечення високого рівня життєвої і професійної компетентності, що задовольняв би прагнення людини до самовдосконалення і саморозвитку та потреби суспільства в освічених, морально-свідомих фахівцях [4].

І. Зязюн наголошує, що філософське забезпечення гуманістичної освіти полягає в тому, що: на зміну необхідності формувати особистість того, хто навчається, засобами виховання до досконалої моделі особистості, нагальною стає необхідність поступового раціонального розвитку людини; виховання пронизує не ідея диктатури «об'єктивних» вимог, а ідея пошуку компромісу, що поєднує протилежності суспільства та особистості; педагогічний вплив поступається взаємодії, співробітництву, партнерству, орієнтаціям на реальну свободу і на діалог з особистістю, яка розвивається [3].

Мета статті полягає в з'ясуванні першочергових завдань щодо підвищення якості професійної підготовки соціальних працівників у ВНЗ. **Завданнями** статті є теоретичний аналіз сутності поняття «якість освіти»; актуалізація питання забезпечення якості професійної підготовки майбутніх соціальних працівників на основі розвитку професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вищезазначена проблема отримала певне осмислення у працях українських і зарубіжних учених, що присвячені: питанням удосконалення вищої освіти (В. Луговий, В. Сластьонін, О. Щербаков та ін.); здійсненню професійної підготовки фахівців в умовах вищої школи (А. Алексюк, С. Архипова, О. Дубасенюк, Н. Кічук, А. Кузьмінський, В. Огнев'юк, В. Поліщук, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, С. Харченко та ін.); забезпеченню якості процесу професійної підготовки фахівців в університеті (Т. Алексеєнко, В. Байденко, В. Зінченко, В. Кремень та ін.); актуалізації компетентнісного підходу (О. Деркач, А. Маркова, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Н. Тализіна та ін.); проблемам формування готовності фахівців до професійної діяльності (О. Безпалько, О. Дубасенюк, А. Капська, А. Ліненко та ін.). Професійну підготовку фахівців учені розглядають як цілісний процес оволодіння спеціальними знаннями, вміннями, навичками і досвідом.

Аналіз наукового фонду засвідчив, що забезпеченню якості процесу професійної підготовки фахівців в університеті вчені завжди приділяли велику увагу. Водночас, необхідність подальшого розгляду цієї проблематики існує, оскільки актуалізується контекстність підвищення якості професійної підготовки саме майбутніх соціальних працівників на основі формування професійної компетентності та системи компетенцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Базовою основою європейських домовленостей у межах Болонського процесу виступає якість освіти, де основоположною є проблема забезпечення якості підготовки фахівців, що зумовлена: зростанням масовості вищої освіти; зацікавленістю роботодавців у якісній підготовці фахівців; зменшенням обсягів державного фінансування вищої освіти з одночасною вимогою щодо ефективності витрат отриманих ВНЗ коштів; підвищенням вимог суспільства до прозорості та відкритості діяльності університетів; формуванням конкурентного середовища серед університетів.

Науковцями визнано, що одним із провідних завдань професійної освіти є рівень підготовки компетентного фахівця, який і свідчить про її якість (А. Алексюк, О. Глузман, Н. Кічук, А. Кузьмінський, В. Поліщук, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, В. Огнев'юк, С. Харченко та ін.). Саме компетентність набуває останнім часом усе більшої актуальності, оскільки спостерігається постійна трансформація соціального досвіду, модернізація сфери професійної освіти, створення нових різновидів авторських педагогічних систем, зростання вимог суспільства до рівня професійної підготовки фахівця. Науковці єдині в переконанні, що сучасний ринок праці потребує високо кваліфікованих фахівців з іншим, набагато ширшим, не лише пізнавальним набором якостей і можливостей, які й визначають компетентність людини-професіонала. Доцільно додати, що можна бути всебічно обізнаною людиною,

але абсолютно не компетентним фахівцем [8]. Зрозуміло, що нові цілі й завдання освітньої діяльності потребують нового змісту підготовки фахівців, розробки освітніх стандартів і навчальних програм, освоєння педагогічних технологій, які забезпечували б високу якість вищої освіти.

Ми переконані, що актуальним завданням сьогодення має бути такий рівень професійної підготовки соціальних працівників, у результаті якого випускник буде здатним: адекватно сприймати ринкові перетворення; мобільно адаптуватися до змінних умов життя; самостійно вдосконалювати власну компетентність тощо. Це означає, що майбутній соціальний працівник (який підготовлений до професійної діяльності зі сформованою на високому рівні професійною компетентністю) спроможний: більш гнучко і професійно аналізувати різні соціальні ситуації; оперативно приймати професійно виважені рішення; відповідально відноситися до виконання професійних функцій; ефективно використовувати новітні технології для організації та управління діяльністю в соціальній сфері; коректно співвідносити власну позицію з професійними установками працівників соціальної сфери; мобільно реагувати та впливати на зміни в соціальному, економічному і культурному житті, тобто, що професійна компетентність є базовою складовою професіоналізації фахівця соціальної сфери, що забезпечить її якість.

Як свідчать результати наукових досліджень (Т. Алексеєнко, В. Кремень, С. Щудло та ін.), науковці під якість вищої освіти розуміють сукупність властивостей особистості з вищою освітою, що складають: її соціальну спрямованість, професійну компетентність, ціннісну орієнтованість та обумовлюють здатність задовольняти як духовні та матеріальні потреби особистості, так і потреби суспільства [2].

Важливо те, що якість освіти має бути основою для довіри, порівняння, мобільності, сумісності та привабливості у сфері європейської вищої освіти, яку визначають на підставі: ступеня відповідності цілей і результатів освіти на рівні конкретної системи та освітньої установи; відповідності між різними параметрами оцінювання результату освіти людини (якістю знань, розвиненістю відповідних творчих та індивідуальних здібностей, властивостей особистості та ціннісних орієнтацій; ступенем сформованості відповідних умінь і навичок); ступеня відповідності теоретичних знань і вмінь та здатністю до їх практичного використання в житті, професійній діяльності, під час розвитку потреби людини в їх відновленні та вдосконаленні [1; 8].

Для нас принципового значення набуло визнання вченими, що якість вищої освіти – це якість викладання, якість підготовки та якість досліджень. Зокрема:

– якість викладання залежить від якості професорсько-викладацького складу, від того, наскільки він спроможний ефективно, на науковому рівні реалізувати навчальні програми, поєднати навчальну і науково-дослідну діяльність;

– якість підготовки фахівців має бути: логічним продовженням середньої освіти; забезпечена механізмами мотивації студентської молоді до навчання; професійно-орієнтованою на рівні навчальних програм;

– якість наукових досліджень залежить від матеріально-технічного забезпечення навчального процесу та інфраструктури ВНЗ: наявність бібліотек, комп'ютерних мереж, багатоканального фінансування освіти тощо [4].

Як показало вивчення цієї проблематики, першочерговим завданням підвищення якості в системі національної освіти є здійснення кардинальних кроків у напрямі: демократизації освітньої політики (у т. ч. децентралізація системи освіти); підвищення самостійності університетів; забезпечення мобільності студентів і викладачів; упровадження державно-громадського управління. Забезпечення якісної освіти на всіх рівнях має не лише науково-педагогічний, але й соціальний та

управлінський контекст, оскільки одним із провідних завдань є розробка об'єктивних критеріїв, які могли б надати можливість порівнювати якість підготовки фахівців, проводити рейтинг ВНЗ, контролювати якість надання послуг. Наявність цих критеріїв має сприяти підвищенню якості підготовки фахівців і передбачає: відповідальне ставлення до своєї професії, готовність до постійного професійного зростання, мобільності, самовдосконалення [9].

Доцільно акцентувати увагу й на тому, що в сучасних умовах світова наукова спільнота посилила увагу до рівневої організації, стандартизації освіти та кваліфікацій. Учені наголошують, що класифікаційний рівень освітніх програм і кваліфікацій, визначається ступенем їх самостійності і складності. Не випадково В. Луговий і Ж. Таланова акцентують увагу на тому, що дослідження рівневої організації освіти і відповідних кваліфікацій, характеру набутих в освіті компетентностей, їх формування та оцінювання – дають підстави сформулювати на феноменологічному рівні педагогічний закон зв'язку складності й самостійності в освіті, який свідчить про зростання самостійності в навчанні з підвищенням рівня складності освітніх програм і кваліфікацій, що підлягають опануванню [5].

Важливо наголосити і на тому, що Бергенська конференція чітко визначила підґрунтя для реалізації механізму оцінювання якості вищої освіти, до яких входить: єдина система стандартів, чітке формулювання освітніх цілей і критеріїв оцінювання ступеня їх досягнення, усебічність контролю і зрозуміла система звітності. Вагомим її досягненням є структура, яка вимагає поділу кваліфікацій на три цикли, що визначають досягнення студентів у разі успішного завершення певного циклу навчання. Для нас принципової ваги має визнання необхідності покращення якості освіти через результативне реформування навчальних планів (з метою відповідності європейській структурі кваліфікацій), що надасть можливість випускникам ВНЗ з України працевлаштовуватися на теренах ЄС. Оскільки загальні досягнення студентів на двох перших циклах навчання в системі вищої освіти все ж таки мають дещо розмитий характер, то наступним кроком деталізації результатів навчання, що впливає на змістову частину підготовки фахівців і дозволяє її уніфікувати, має бути встановлення ключових знань, які дають можливість розвиватися протягом усього життя як за власним бажанням, так і в інтересах суспільства [1].

Актуальним нині є те, що одним із показників забезпечення якості професійної підготовки фахівців є компетентність. У 2005 р. Європейська комісія затвердила Європейську систему, яка складається з ключових компетентностей і має служити довідковим інструментом для розвитку компетентностей у національних системах освіти. Ця система нараховує вісім ключових компетентностей: спілкування рідною мовою; комунікація іноземною мовою; математична компетентність і базові знання в галузі науки і техніки; інформаційно-комунікативна компетентність; навички самоосвіти; соціальна і громадянська компетентність (особистісна, міжособистісна і міжкультурна); здатність до інновацій і підприємництва; культурна виразність, володіння і розуміння культурних цінностей [2].

Міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття «компетентність» як ключові уявлення, опорні знання, базові вміння, ключові кваліфікації. На думку європейських експертів, компетентності включають такі параметри: спроможність особистості сприймати та відповідати на: індивідуальні і соціальні потреби; комплекс установок, ставлень, цінностей, знань, умінь і навичок. Під час вибору ключових компетенцій українські вчені керуються принципом відбору відповідно до сфер суспільного життя, у яких особистість реалізує себе і проводить свою діяльність. Так, у професійній освіті систему компетенцій складають: ключові, загально-предметні та професійно-предметні компетенції [6]. До ключових компетенцій належать:

- навчальна – передбачає наявність умінь: правильно відбирати інформацію з різних джерел; виділяти головне, аналізувати, оцінювати, використовувати на практиці; прогнозувати її результат; формулювати і відстоювати власну думку; навчатися протягом усього життя, підвищувати професійний рівень тощо;
- здоров'язберігаюча – передбачає здатність до збереження фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я – як свого, так і інших людей;
- соціальна – означає: здатність до співробітництва і взаємодії у групі або команді; мобільність, уміння адаптуватися і визначати особисті цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі; розробляти у різних життєвих ситуаціях;
- загальнокультурна – характеризується спроможністю: аналізувати і оцінювати досягнення національної, європейської та світової науки й культури; орієнтуватися в культурних і духовних цінностях сучасного суспільства; знати рідну та іноземні мови, активно їх використовувати; опанувати моделі толерантної поведінки; застосовувати методи самовиховання, що орієнтовані на систему загальнолюдських цінностей;
- інформаційно-комунікативна – передбачає вміння: використовувати джерела інформації, комп'ютер для її пошуку, систематизації, зберігання; практично оволодівати технологіями і знаннями інформаційних технологій;
- громадянська – здатність до здійснення захисту своїх громадянських прав та інтересів, взаємодії з органами державної влади щодо власних проблем;
- підприємницька – включає здатність: співставляти власні економічні інтереси з наявними матеріальними, трудовими і природними ресурсами, інтересами інших людей і суспільства; активно діяти, організовувати власну підприємницьку діяльність і працю колективу; адаптуватися до змін у разі потреб ринку праці; оцінювати власні професійні можливості та здібності; складати й реалізувати плани підприємницької діяльності, приймати економічно-обґрунтовані рішення; презентувати інформацію про результати власної економічної діяльності) [7].

Заслужують на увагу положення, що обґрунтовані С. Москвичовим, про те, що розвиток професійної компетентності зумовлюється професійною спрямованістю особистості, яка є вищим рівнем у структурі особистості, оскільки визначає змістово-функціональний бік професійної освіти фахівця, у процесі якої формується професійна компетентність. До того ж, професійна спрямованість має значення для формування професійної позиції фахівця, яка є також показником професійної компетентності. Якщо ж порівняти основні складові професійної спрямованості та професійної компетентності, то можна припустити, що рівень сформованості окремих компонентів спрямованості має вплив на розвиток відповідних складових компетентності. Зокрема, емоційний компонент визначає ставлення до обраної професії або до її конкретного напрямку, когнітивний компонент зумовлює засвоєння професійних знань, праксеологічний – впливає на розвиток професійних умінь і навичок [8].

Ми поділяємо позиції тих дослідників, які вивчаючи сутність і структуру компетентності, визначають її як особливий підхід до знань, що є дієвим інструментом: розв'язання особистих, професійних і життєво значущих проблем, прийняття відповідальних рішень у різних сферах життєдіяльності. Науковці здебільшого висловлюють узгоджену точку зору про те, що наявність певної сукупності знань виступає лише потенціалом, який має фахівець, але для застосування цих знань на практиці необхідні додаткові чинники [2]. Відтак, компетентність – це не лише наявність загальнотеоретичних знань, але й знання можливих причин і наслідків конкретного впливу, рівень умінь і досвіду практичного використання цих знань під час здійснення професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, на основі вивчення досліджень із питань формування складових професійної компетентності та з урахуванням конкретики нашого

дослідження, ми виокремили саме особистісно-професійну компетентність соціального працівника, яку характеризуємо як таку, що: проявляється в діяльності; має різнобічний характер; указує: не лише на наявність професійно-осмислених знань, умінь, певного досвіду, якими має володіти фахівець соціальної сфери, але й на розвиток професійної спрямованості, яка, у свою чергу, впливає на формування професійної позиції фахівця, його самостійності та відповідальності, базовими детермінантами яких є рівень освіченості, відповідність життєвих і професійних цінностей, рівень формування і самоусвідомлення рефлексивних умінь фахівця. Резюмуючи вищезазначене, ми вважаємо, що розвиток особистісно-професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у вищій школі забезпечить підвищення якості їх професійної підготовки.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у сформованості системи ключових компетенцій, якими має володіти фахівець соціальної сфери.

Список використаної літератури

1. Алексєнко Т. А. Критерії управління якістю забезпечення процесу підготовки фахівців в університеті / Т. А. Алексєнко // Вища освіта України. – 2004. – № 4 (Додаток). – С. 101–104.
2. Зінченко В. О. Модель фахівця з позиції компетентнісного підходу / В. О. Зінченко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Педагогічні науки. – 2011. – № 10. – С. 36–43.
3. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія / І. А. Зязюн. – Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 608 с.
4. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні / В. Г. Кремень, С. М. Ніколаєнко. – К. : Знання, 2005. – 302 с.
5. Луговий В. І. Міжнародні і національні стандартні класифікації освіти: концепція і реалізація / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – 2013. – №1. – С. 15–25.
6. Овчарук О. Ключові компетентності : Європейське бачення / О. Овчарук // Управління освітою. – серпень, 2003. – Спец. випуск. – С. 6–9.
7. Сенько Ю. В. Гуманитарные основы педагогического образования : курс лекций / Ю. В. Сенько. – М. : Академия, 2000. – 240 с.
8. Степко М. Ф. Компетентнісний підхід до організації підготовки фахівців, його розуміння і проблеми використання у вищій школі / М. Ф. Степко // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С. 42–60.

Одержано редакцією 18.11.2014
Прийнято до публікації 27.11.2014

Аннотация. Р. В. Чубук. Повышение качества профессиональной подготовки социальных работников в проблемном поле компетентностной парадигмы.

В статье рассматриваются первоочередные задачи по повышению качества профессиональной подготовки будущих социальных работников в ВУЗе, анализируется сущность понятия «качество образования». Определено, что одним из показателей обеспечения качества профессиональной подготовки специалистов является формирование компетентности. Акцентируется внимание на том, что компетентность – это не только наличие общетеоретических знаний, но и знаний возможных причин и последствий влияния, уровень умений и опыта практического использования этих знаний во время осуществления профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, компетентность, мобильность, качество подготовки, готовность.

Summary. Ruslan Chubuk. Upgrading social workers' professional training in the problem field of competence paradigm. *The purpose of the article: is to identify major trends and priorities for improving the quality of vocational training of future social workers in the high school. The main task of this paper is to underline the theoretical analysis and in-depth study of the essence of the concept of «quality education», which should bathe basis for trust, comparison, mobility, compatibility and attractiveness in the European Higher Education on the basis of formation of competencies. The urgent task nowadays is to become a professional standard of*

social workers, in which the graduate will be able to: adequate perception of market reforms; mobile adaptation to the changing conditions of life; provide responsible attitude to the profession; self-improvement of personal competence; further learning throughout the life. We underline that it is for these basic competencies describe the qualification levels in national and international framework of qualifications. Scientists say that one of the indicators of the quality assurance of professional training is to develop the competence and focus attention on the fact that competence – is not only the presence of the general theoretical knowledge, but also knowledge of the possible causes and consequences of the level of skill and experience of the practical use of this knowledge during their activities. The most productive and meaningful directions of solving many interrelated problems (including problems of competence approach) are to develop the standards at the local level educational competencies.

Keywords: *professional preparing, competence, mobility, quality of training, readiness.*

УДК 378.046-021.68-051:821

Л. В. Чумак

ВЕКТОР ЗМІСТОВИХ ЛІНІЙ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В ЗАКЛАДАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається вектор змістових ліній розвитку професійної майстерності вчителя в закладах післядипломної освіти. Висвітлені аспекти, з точки зору автора, дозволяють вивести вказану освітню конструкту на універсальний мета-рівень, який в інтегрованому вигляді презентується освітніми результатами вихованців учителя, котрі досягаються не лише засобами змісту освіти, а й соціальною взаємодією педагога, його відповідністю діючим у соціумі вимогам до засвоєних знань, способів діяльності, досвіду та особистісних якостей фахівця. Визначення вказаного феномену як суспільною практикою, так і педагогічним і життєвим досвідом сприятиме подальшому зростанню рефлексивного осмислення фахівцем особистої професійної діяльності, себе й навколишнього світу, креативного мислення, що детерміновані динамічними процесами сучасного соціуму та мають важливе значення для повноцінної життєдіяльності сучасного педагога.

Ключові слова: *розвиток професійної майстерності вчителя, модель педагогічної освіти, підходи до курсової підготовки вчителя в післядипломній педагогічній освіті, заклади післядипломної освіти, конструктивна організація процесу післядипломної педагогічної освіти.*

Постановка проблеми. Спрямованість вітчизняної педагогічної науки на реформування системи освіти зумовлюють пошук резервів удосконалення професійної підготовки фахівців. Основним складником структури неперервного навчання й розвитку компетентності вчителів для зростання їхнього професійного рівня згідно з державними стандартами вдосконалення фахових знань і вмінь, підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів, є післядипломна освіта. Істотні зміни ХХІ ст. зумовлюють необхідність спрямування її цілей і змісту на поглиблення творчої ініціативи, самостійності та мобільності фахівця. «Особливістю системи післядипломної освіти ... вчителів-філологів як специфічного освітнього утворення є її залежність від сукупності об'єктивних і суб'єктивних причин зовнішнього середовища» [11, с. 3]. Одним із конструктивних шляхів розв'язання означеної проблеми, з нашої точки зору, є визначення вектору змістових ліній зростання професійної майстерності вчителя в закладах післядипломної освіти.

Метою статті є визначення стратегічних акме-ліній фахового зростання фахівця освітнянської галузі в системі післядипломної освіти для перспективи подальшого впровадження вказаних педагогічних ідей у розробку теоретичних і методичних засад концепції розвитку професійної майстерності вчителя світової літератури в закладах відповідного профілю. **Завданнями** її є вивчення положень щодо професійності акме-